

Glazbeno oblikovanje početnoga pozdrava, pokajničkoga čina i zaziva *Kyrie eleison* u euharistiji

Ivan Šaško

Uvodnim obredima pripada i okupljanje vjernikâ i obredi ulaska s procesijom i ulaznom pjesmom. No, budući da smo o tome razmatrali u posebnome prilogu ovdje se zaustavljam na znamenovanju križem, početnome pozdravu i zazivu *Kyrie eleison* (*Gospodine, smiluj se*). Himan *Slava Bogu na visini* i zbornu molitvu obuhvatit će zaseban prilog.

Znamenovanje križem i pozdrav na početku slavlja

I znamenovanje križem i pozdrav geste su koje se mogu intonirati, što pokazuju i izdanja *Rimskoga misala*. Nije potrebno od toga stvarati svojevrsan pjevani čin. Na riječi predsjedatelja: *U ime Oca i Sina i Duha Svetoga* zajednica odgovara: *Amen*. Taj veoma kratak odgovor ima iznimnu težinu, jer baš vjerodostojnost toga *amen* određuje tijek sljedećih obrednih dijelova. *Amen* pokazuje čvrstoću, odlučnost, prihvaćanje kršćanske istine.¹

To je odgovor koji se može naći već u Starome zavjetu kao doksološki odgovor.² U Novome zavjetu ga susrećemo kao liturgijski usklik i kao zaključak doksoloških (slavodajnih) tekstova. Radi se, dakle, o aklamacijskoj naravi i teško je odrediti glazbenu klasifikaciju geste koja je zajednički čin /riječ u smislu istodobnoga osobnoga i predsjedateljskoga čina.

Znamen križa u nerazdvojnoj je vezi s dijalogom koji slijedi, a oblikuje se kao pozdrav-odgovor. Toj se cjelini pridaje velika uloga očitovanja *Gospodnje prisutnosti* (gesta širenja ruku je duhovska gesta) i *otajstva Crkve* kao zajednice, ustrojene prema službama u njoj.³ Razlog za intoniranje znamenovanja križem s odgovorom *amen* ne smije biti uljepšavanje

i stvaranje izvanjske svečanosti. To je opravdano sa stanovišta izražajne dosljednosti koja sakramentalno ostvaruje i očituje prisutnost Kristova tijela u otajstvu zajednice. Netko će u tome možda vidjeti novi početak nakon otpjevanje ulazne pjesme.

Uporaba pjevanja je prikladna ne samo u iznimnim slučajevima okupljenosti mnoštva vjernikâ. Naime, pjevanjem značenja križa i pozdrava daje se znakovno-otajstvena punina i komunikacijska toplina, kao i mistagogijska vrijednost. Možda je najjednostavnije taj početak usporediti sa susretima u kojima spontano dolazi pjesma na usne i u srce. Nadopunjavajuća simbolička vrijednost koja proizlazi iz pozdrava predsjedatelja: *Gospodin s vama* te odgovora: *I s duhom tvojim* zaslužuje puno širu katehezu.⁴

U slučaju da se rabe drugi pozdravni obrasci valja razmisliti o zajedničkome odgovoru. Moguće je zamisliti odgovor na primjer: *Gospodin blagoslovljen do vijeka* ili neki sličan tomu.⁵

Pokajnički čin

Pokajnički čin koji je prije Drugoga vaticanskoga sabora bio ograničen na pred-

Doc. dr. sc. Ivan Šaško
pročelnik Katedre za liturgiku
KBF-a Sveučilišta u Zagrebu

voditelja i poslužitelje kod oltara, sada je namijenjen svima. O tome govori i *Opća uredba Rimskoga misala*, a sam *Rimski misal* nudi tri modela:

1. Nagovor (uvod) i govorenje ispovijedi. U glazbenoj je tradiciji rijetkost pjevanja obrasca *Confiteor* (*Ispovijedam se*). Glazbena izvedba ne bi odgovarala potrebama.

2. Nagovor (uvod) i dijalog s psalmskim redcima. Taj dijalog podnosi pjevanje.

3. Nagovor (uvod) nakon kojega slijedi šutnja i tropirani *Kyrie*. Ovaj je oblik najprikladniji za glazbeno uobličjenje, ali se postavlja pitanje naravi poklika *Kyrie: je li pokajnički ili je aklamacijski*. U jednome i u drugome slučaju, glazba bi trebala slijediti narav tropa i duh njihova sadržaja. Ipak, valja istaknuti da pokajnički čin zahvaća naše priznanje grješnosti, ali ponajprije je to navještaj dobrostivosti i Božje strpljivosti. *To je više ispovijedanje milosrđa, negoli ispovijedanje grijeha!*

Na ovome se obrednome mjestu prečesto zanemaruje šutnja, tako važna za dozrijevanje poniznosti duha. Umjetnost u toj raznolikosti naglasaka, u odnosima stanke, šutnje i govora (pjevanja) treba

Kyrie je predstavljen kao pjesma Kristu, premda ustrojena u obliku (litanijskoga) zaziva. U skladu s tim izborom naglasak u tekstu stavljen je na riječ *Gospodin* (usp. Fil 2,6-11). To bi trebalo biti vidljivo i u glazbenome izražaju. Stoga je jasno da ne bi smio prevladati naglasak na *smiluj se*.

sačuvati susljednost koja ne trpi od prevelikih rezova.

U euharistijskome se slavlju pokajnički čin i *Kyrie* ponekad ispuštaju (kad ga zamjenjuje neki drugi čin poput procesije ili pak spomen krštenja). Za obred spomena krštenja može biti korisna uporaba blagoslovnih ili molbenih zaziva ili pjesma koja prati obred škropljenja (redovito se izabire antifonijski oblik). Liturgijske knjige nude dvije tradicionalne kompozicije: *Asperges me* i *Vidi aquam*. Mogu se – i poželjno je – stvarati i nove pjesme prikladna sadržaja (o vodi koja razara i preporada), ali nije dobro rabiti skladbe koje su vlastite vazmenomu bdjenju.⁶

Kyrie eleison

a) Biblijsko značenje

Kyrie, što je vokativ od *Kyrios*, znači *Gospodine*, a prijevod je zapravo zamjena za neizrecivo Božje ime – Jahve. U Novome zavjetu doziva u svijest Kristovo uskrsnuće (usp. Fil 2,9-11). Slično tomu, i *Christe* je vokativ koji zaziva Pomazanika, Mesiju. *Eleison* je imperativ glagola *eleein*. Zaziva se milosrđe, a riječ *eleos* u *Septuaginti* (grčkome prijevodu Biblije) redovito prevodi hebrejsku riječ *hesed* – božansko milosrđe.⁷ Zazivajući Božje milosrđe Crkva naviješta ono što slavi: *Bog je ljubav* (IIV 4,8.16). Vjernici usklikuju usklikom nade koji je trajan u Evanđeljima.⁸ Crkva zna da ne može pravo slušati Božju riječ i slaviti euharistiju sve dok Bog ne očituje milosrđe, kao što je to učinio Elizabeti (usp. Lk 1,48). Osim toga, *Kyrie* posjeduje i eshatološku dimenziju.⁹

b) Povijesni poticaji za razmišljanje

Ovaj poklik na grčkome jeziku ima svoje pretkršćansko podrijetlo, a rabilo ga se za poganska božanstva i careve te su poznati i kasniji poganski obredi (u doba Nerona i Vespazijana) koji su ga sadržavali. U grčkome prijevodu Biblije ime *Kyrios* prevodi bogoslužnu hebrejsku riječ *Adonai*. Taj je poklik čest i u Psaltiru, kao i u Evanđeljima.¹⁰ To je krik koji vapi za Božjim milosrđem, ali nije ni pokajnički ni pokornički. Shvaćen kao pokornički (što je u duhu protestantske reforme), *Kyrie* je otklonjen od svoje naravi veličanstvena poklika i zaziva te pomalo proturječi svojoj glazbenoj prošlosti. *Kyrie* je ispovijed vjere i molba.

U sadašnjoj *Općoj uredbi Rimskoga misala* (br. 52) kaže se: »Budući da je to pjesma kojom vjernici kliču Gospodinu i mole njegovo milosrđe, obično je izvode svi, tako da u njoj sudjeluje puk i pjevački zbor ili pjevač.« *Kyrie* je predstavljen kao pjesma Kristu, premda ustrojena u obliku (litanijskoga) zaziva. U skladu s tim izborom naglasak u tekstu stavljen je na riječ *Gospodin* (usp. Fil 2,6-11). To bi trebalo biti vidljivo i u glazbenome izražaju. Stoga je jasno da ne bi smio prevladati naglasak na *smiluj se*. Svakako da je i prijevod izazovan. I na hrvatskome on odviše sugerira pokajničko-pokorničku dimenziju. Usudujem se upitati ne bi li nešto slobodniji prijevod bolje odrazio sadržaj izvorne nakane poklika (npr. *Gospodine, bliz nam budi!* ili još slobodnije: *Gospodine, objavi nam svoju ljubav! Gospodine, nadu nam daj!*).

Kao himan, osobito u gregorijanskome koralu (s bogatim i razrađenim melodijama) *Kyrie* može 'zamijeniti' himan *Slava Bogu na visini*, posebno ako je već učinjen pokajnički čin, a obred za to slavlje ne predviđa himan *Slava Bogu*. Na sličan se način razvijenim tropima može pjevati tijekom došašća, kad je himan *Slava Bogu* ukinut, radi što snažnijega izražaja u slavljenju Božića i pripadnoga mu vremena. Istina je i to da baš zbog navedenih razloga razvedena melodija može biti udvostručenje himna *Slava Bogu* te time

'otežati' dinamiku liturgijskoga slavlja. U liturgijskoj obnovi Drugoga vatikanskog sabora *Kyrie* je pravilno vrjednovan i zbog svoje starosti i zbog svoje tradicije, a i radi toga da bi se sačuvala glazbena polifonijska i gregorijanska baština.

Povijest svjedoči da je *Kyrie* bio dijelom svakodnevna *lucernarija* (*Službe svjetla*). Prema Egerijinu svjedočanstvu radi se o crkvi Kristova uskrsnuća (Anastasis) u Jeruzalemu.¹¹ Ona spominje dakona koji je izgovarao nakanu, a velik broj djece odgovarao je s *Kyrie eleison!* Iznimno je zanimljivo i to da se takva vrsta pjevane molitve rabila prije otpuštanja katekumena. Zapjevao ju je dakon, a puk je nastavio s odgovorom.¹² I *Apostolske konstitucije* govore o tome, a ova nam svjedočanstva iz 4. st. ne daju pravo tvrditi da ranije nije bilo litanijske molitve.

Na Zapadu jedno od najstarijih svjedočanstava nalazi se svakako u milanskoj, ambrozijanskoj liturgiji. Poznata nam je litanijska molitva *Divinae pacis* u kojoj se nakane zaključuju s *Domine, miserere*. I na Zapadu je *Kyrie* bio pjevan u časoslovu, a u misnome je slavlju prihvaćen u 5. st. Neki smatraju je bio odvojen od stare *Deprecatio* koja se rabila na početku mise (nakon pozdrava svećenika i uvodne molitve) gdje je *Kyrie* služio kao odgovor. Na završetku litanijske molitve nalazi se trostruki *Kyrie eleison* kao pojačanje molbe. Ta se preobrazba dogodila vjerojatno u doba pape Grgura Velikoga.¹³ U starome se ambrozijanskom obrascu *oratio fidelium* (molitve vjernikâ) *Kyrie* pjevao na grčkome a zatim i na latinskome jeziku sa zazivom: *Precamur te, Domine, miserere*. Tako se nalazio i u irskim i u keltskim molitvama.

Litanijska molitva pod imenom *Deprecatio Gelasii* ključna je za raspravu o *Kyrie*. Obično se misli da je papa Gelazije ukinuo staru molitvu vjernika, a na mjesto *Kyrie* stavio svoju *Deprecatio*. Točno je da nakon pape Feliksa III. (438.-492.) više nije bilo molitve vjernika, ali nije sigurno je li *Kyrie* u toj molitvi bio odgovor puku, a niti se veza s *Kyrie* može dokazati.¹⁴

Postoji priličan broj svjedočanstava da je puk pjevao tak poklik barem od vremena Grgura Velikoga (konac 6. st.) do 9. st. Melodije koje su doprle do nas često su jednostavne i tipično litanjskoga oblika. U 8. st. *Ordo Romanus IV* pokazuje da je *Kyrie* ponegdje postao povlasticom *Scholae cantorum* s novim zazivima koje je pjevao kler. Tada je posrijedi bila melizmatička melodija. Od karolinškoga razdoblja u pjevanju poklika manje sudjeluje puk, te ga se u 13. st. poziva da čini tako, jer »bi to trebali pjevati laici«. Štoviše, govori se da oni na to imaju pravo. Grgur iz Toursa spominje da su Rimljani po trgovima u doba epidemije (590.) vapili *Kyrie eleison*.

U srednjemu je vijeku – osim starijega kristološkog tumačenja – ušlo i *trojstveno (trinitarno) tumačenje*, što je pomalo sugerirao zaziv: *Christe, eleison*. Potvrđen je broj od devet zaziva. U antiarijanskoj borbi prva tri *Kyrie* bila su upućena Bogu Ocu, zatim druga tri Kristu, a zadnja tri Duhu Svetomu, dakle s trojstvenim obilježjem. Amalarije je jedan od onih koji je zastupao takvo tumačenje, zadržano u euharistiji sve do obnove Drugoga vatikanskog sabora. I Bach je rabio trinitarnu temu u *dognatskim koralima*. Ipak, tim je novim tumačenjem narušen i oslabljen litanjski okvir, a melodijski je gotovo posvema nestao. Sve se više unose elementi koji pokazuju da je *Kyrie* svečan zaziv, nalik uskliku *Hosana*, a rabilo ga se i nakon homilije.¹⁵

c) Obredna uloga i mjesto

Pomalo sažimljući, može se sa sigurnošću tvrditi da se *Kyrie* u misnome slavlju javlja prije Sinode u Vaisonu (Vaucluse) 529. godine, a molitva vjernika iz mise zacijelo nestaje u 6. st. Također znamo da se *Kyrie* rabio kao odgovor na litanjsku molitvu ili kao neovisna molitva, no ne znamo kako je postao dijelom ulaznih obreda. Baš zbog tih nesigurnosti teško se osloniti na predaju u tumačenju sadašnjih okvira u euharistiji.

U vremenu kad je obilato i maštovito korištenje tropâ nudilo kristološko ili

Glede tropiranja valja izbjeći anticipaciju čitanjâ, njihovo prepričavanje (premda čitanja ostaju kao najveće nadahnuće za trope!) ili pak – što je još gore – homilije. Također treba izbjeći stvaranje dvostruke molitve vjernika. Takav bi postupak narušio i obscijenio oboje.

trinitarno čitanje zaziva *Kyrie*, početak prvoga tropa (*incipit*) služio je davanju specifičnoga imena kompozicije. No, malo kasnije (13. st.), kad više nije prevladavao *cantus firmus*, a osobito s pojavom polifonije *Kyrie* je postao motetna oblika, i nakon što je nestao smisao za specifičnost funkcije, postao je uvodnom pjesmom u liturgijsko slavlje. Na taj je način otvorena mogućnost različitosti oblikâ, kao što su: fuga, 'sakralni koncert' i trodjelna kompozicija (zbor, solistička arija i zaključna fuga). Općenito govoreći, teško je vrjednovati taj opus.¹⁶

Postoji vatikansko izdanje knjige pod imenom *Kyriale* s početka 20. st. (1905.) u kojoj su izabrane skladbe iz različitih izvora. Te su skladbe podijeljene u 18 obrazaca misnoga ordinarija, a samo je *Vjerovanje (Credo)* ostalo u slobodnome izboru unutar četiriju obrazaca.¹⁷ Ti su obrasci bili namijenjeni pojedinim liturgijskim vremenima ili zajedničkim slavljinama svetaca, a imena su dobivali prema prvome tropu (npr. *Orbis factor, Cunctipotens, Alme Pater...*) postoji više od dvjesto melodija koje su nam poznate iz starih rukopisa.

Novi *Graduale Romanum* (iz 1979.) ima drukčiju organizaciju, s jednostavnim melodijama. Danas postoji puno više skladbi na narodnome jeziku, bilo da je riječ o jednoglasju bilo o višeglasju. Među njima povlašteno mjesto trebaju imati rješenja koja su litanjska i zazivna, a ne neke vrste *arija* ili na način *bel canta*. Broj ponavljanja nije točno određen. Ne treba se doslovce držati teksta koji se nalazi naznačen u Misalu, ali je važno uzeti u obzir da je potrebno minimalno

ponavljanje tri puta, kako se ne bi izgubio temeljni ustroj. U *Općoj uredbi Rimskoga misala* (br. 52) stoji napisano: »Svaki se poklik obično ponavlja dvaput, no ne isključuje se, s obzirom na duh pojedinih jezika, glazbe ili drugih okolnosti, ni veći broj ponavljanja. Kada se *Gospodine, smiluj se* pjeva kao dio pokajničkoga čina, pojedinim poklicima prethodi trop.«

Kyrie redovito pjevaju svi vjernici, ali naizmjenice: *schola* ili pjevač i zajednica. Čuvajući litanjski ustroj mogući su i poželjni drugi načini, posebno ako se *Kyrie* pjeva u produženu obliku (ternarnome, a ne samo binarnome). Razumljivo je da je *Kyrie* kao himan bio osuđen na nestanak, budući da je već bio uporabljen kao molba u tropiranome obliku unutar pokajničkoga čina. Konačno ni hrvatski prijevod (ali jednako tako ni onaj na žive jezike): *Gospodine, smiluj se!* ne bi smio zasjeniti izvornu vrijednost, vidljivu u grčkome izvorniku. Rasprave su dobrodošle, a i primjerenost prijevoda mora proći teološko-liturgijsko vrjednovanje.

U sadašnjemu Misalu *Kyrie* se javlja u pokajničkome činu i kao zaziv, ako nije uporabljen oblik tropirana *Kyrie* u pokajničkome činu. Svaki je zaziv dvostruk, ali to ne isključuje češće ponavljanje ili uvođenje kraćih tropa. *Kyrie* se može shvatiti kao zazivanje Kristu, kao molitva za milosrđe ili općenit zaziv.

Tekst molitvena obrasca nema povezanosti s latinskim tekstom, a simbolički predstavlja molitvu Crkve na Istoku prisutnu u zapadnoj liturgiji. To je jedina grčka molitva koju vjernici na Zapadu poznaju i s kojom su prisno vezani.

Glede tropiranja valja izbjeći anticipaciju čitanjâ, njihovo prepričavanje (premda čitanja ostaju kao najveće nadahnuće za trope!) ili pak – što je još gore – homilije. Također treba izbjeći stvaranje dvostruke molitve vjernika. Takav bi postupak narušio i obscijenio oboje.

d) Glazbeni oblici

Medu različitim oblicima ističe se *litanjski* oblik koji je nedvojbeno najprikladniji za liturgijsku funkciju, ali ne treba zanemariti

ni strofni oblik ili pjesmu u stihovima te neki razrađeniji i urešeniji oblik. Za litanijski oblik ima puno primjera iz gregorijanske baštine.¹⁸

Kad se *Kyrie* pjeva na živome jeziku, melodijski su oblici ili molbe ili poklici. U dvodijelnome (binarnome) ustroju postoji naizmjenično pjevanje solista (ili zbora) i zajednice. To je najjednostavniji i najpopularniji oblik. Postoji i trodijelna (ternarna) struktura: a) solist – zbor – zajednica i zbor; b) solist – zajednica – zajednica i zbor.

U *strofnome* ili *stihovskome* obliku *Kyrie* je shvaćen kao himan s tri stiha i glazbeno je obrađen kao takav. U tome slučaju zajednica pjeva cijeli *Kyrie*, bez alternacije.

Većina gregorijanskih himana ima *urešen oblik*. Molba je promatrana kao *iubilus* pjesme do te mjere da je u 8. st. izraz *kyrie-leisare* bio istoznačnica glagola *iubilare*. Od 10. st. nadalje to su prekrasne skladbe, što pokazuje molbeni *Kyrie V.*, nježnost izražena u *Kyrie X.* ili pak svečanost u *Kyrie I.* vazmenoga vremena. I premda se teško zaboravlja njihova sugestivnost, oni danas više nisu liturgijski prikladni.

To što vrijedi za gregorijaniku, vrijedi i za višeglasne kompozicije mise klasičnoga ili romantičnoga duha. Palestrinin ili De Lassov *Kyrie* rabi tekst tek kao potporu melodiji. Tekst se može ponavljati onoliko puta koliko to zahtijeva melodija. U Bachovoj *b-mol misi* jedna dionica ima *Kyrie* ponovljen pedeset puta, a *eleison* četrdeset devet puta (!). Ta predivna glazba više ne može biti smještena u liturgijski okvir.

Niti u ovome, kao ni u drugim liturgijskim pitanjima, nema općega rješenja koje bi u potpunosti vrijedilo za sve zajednice vjernika, jer redovito *Kyrie* pjeva i moli čitava zajednica, svaka iznimka mora biti liturgijski prikladna.

e) Nekoliko primjera koji se mogu iskoristiti

U primjerima koje navodim pokušava se naglasiti dimenzija koja nije pokorničko-pokajničke naravi, nego proslavlja Krista i njegovu čovjekoljubivost (milosrđe, blizinu), naglašujući osobito njegovo gospod-

stvo (uz ponavljanje riječi *Gospodine*, kako bi ona došla u prvi plan). Zazivi nastoje sačuvati kratkoću, ali jednako tako i izraziti otajstvo pojedinoga liturgijskoga vremena. Bilo bi dragocjeno da za svako liturgijsko slavlje postoji barem jedan uglazbljeni obrazac tropiranih zaziva *Kyrie*. Ovim se tekstovima želi sugerirati da i glazbeno oblikovanje nužno treba tražiti posebnost slavlja i odraziti ga melodijom, jer kao što je literarni ton drukčiji u Božićnome, a drukčiji u korizmenome vremenu, s glazbom je nešto slično.

DOŠAŠĆE

Gospodine, ti dolaziš pohoditi svoj narod u miru.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!

Kriste, ti dolaziš spasiti što je izgubljeno.
Kriste, smiluj se! O. Kriste, smiluj se!

Gospodine, ti dolaziš stvoriti novi svijet.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!

BOŽIĆNO VRIJEME

Gospodine, Sine Božji, ti si rođenjem od Djevice Marije postao našim bratom.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!

Kriste, Sine Čovječji ti poznaješ i razumiješ našu slabost.
Kriste, smiluj se! O. Kriste, smiluj se!

Gospodine, jedinorođeni Sine Očev, ti od nas stvaraš jednu obitelj.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!

KORIZMENO VRIJEME

Gospodine, ti si nas u vodi i Duhu Svetom nanovo rodio na svoju sliku.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!

Kriste, ti si na križu molio oprostjenje za grješnike.
Kriste, smiluj se! O. Kriste, smiluj se!

Gospodine, ti si svojoj Crkvi povjerio službu pomirenja.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!

VAZMENO VRIJEME

Gospodine, ti si nam, uzašavši zdesna Ocu, darovao Duha branitelja.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!

Kriste, ti snagom svoga križa privlačiš k sebi svako stvorenje.
Kriste, smiluj se! O. Kriste, smiluj se!

Gospodine, Kralju svega stvorenoga i Vladaru vjekova.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!

VRIJEME KROZ GODINU

1. Gospodine, ti si poslan od Oca da bi donio radosnu vijest siromasima.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!
Kriste, ti si došao spasiti raskajane i ponizne.
Kriste, smiluj se! O. Kriste, smiluj se!
Gospodine, poslan si da objaviš milost i Božje milosrđe.
Gospodine, smiluj se! O. Gospodine, smiluj se!
2. Gospodine, ti si put koji vodi k Ocu.
Gospodine, smiluj se. O. Gospodine, smiluj se!
Kriste, ti si istina koja prosvjetljuje narode.
Kriste smiluj se. O. Kriste, smiluj se!
Gospodine, ti si život koji obnavlja svijet.
Gospodine, smiluj se. O. Gospodine, smiluj se!
3. Gospodine, rođen si od Djevice Marije za spasenje svijeta.
Gospodine, smiluj se! Gospodine, smiluj se!
Kriste, umro si na križu da bi iscijelio rane grijeha.
Kriste, smiluj se! Kriste, smiluj se!
Gospodine, uskrsnuo si od mrtvih da bi nam ponovno otvorio vrata neba.
Gospodine, smiluj se! Gospodine, smiluj se!

e) Razmišljanja za zadaće pred nama

Prigovori koji su se mogli čuti, a koji nisu prestali odjekivati ni danas, da pokajnički čin narušava sklad i susljednost prejakim naglašavanjem na kajanju i pokori, mogu se lako razumjeti, ako se ne pogodi mjera. Kao da je to ostatak tzv. apolozijskih molitava kojima se pred Boga iznosi vlastita griješnost, kao i nedostojnost službenika za vršenje liturgijskoga čina.

U odobravanju da se u Red mise uvrsti *actus penitentialis* (pokajnički čin) u obnovljeni obred željelo se naglasiti važnost kajanja u kršćanskome životu u svijetu koji odbija zbilju grijeha i priznati potrebu za Božjim oprostjenjem kao i potrebu za osloboditeljskom snagom njegove ljubavi. U kršćanskoj zajednici, koja eventualno rijetko slavi sakramente, ovaj je misni dio u mnogočemu koristan. Potreba za priznavanjem grijeha i očitovanjem kajanja u našim je životima različita od njezine prisutnosti u liturgijskome slavljenju te stoga za svaku zajednicu traži i posebnost pristupa.

Da bi se doprlo do željene i liturgijski opravdane kratkoće pokajničkoga čina i

uvodnoga dijela, nužno je izbjegavati nepotrebna ponavljanja. Ako se u pokajnički čin uključi *Kyrie*, treba izbjegavati da ga se ponavlja još jedanput.

Od oblika, što je već naglašeno, najbolji je litanijski, a obogaćujući dodatci (tropi) svoj izvor imaju u Svetome pismu. *Kyrie* bi uvijek trebalo pjevati, jer kad se recitira, obred koji traje petnaestak sekundi ne može izvršiti svoju funkciju. Takvim se stavom, nažalost često rabljenim, ulazi u puki rubricizam.

Središte slavlja oprostjenja nije pokornička priprava, nego samo slavljenje euharistije. To je krv koja se prolijeva na oprostjenje grijeha.

BILJEŠKE:

¹ Sv. Jeronim kaže: »Amen consensum significat audientis et est signaculum veritatis.« (»Amen označuje suglasnost slušatelja i znak je istine.«) (In Gal 6,18).

² Usp. *Ljet* 16,36; Ne 8,16.

³ Osim očitovanja Crkve, a zahvaljujući znakovnome posredništvu, očituje se i istinski oblik vazmene obnove i preporoda (osobito povezano s *izgovaranjem imena* Presvetoga Trojstva).

⁴ O tome se pozdravu, posvjedočenu već u *Apostolskim konstitucijama* (VIII,5,11; VIII,12,4) pisalo od patrističkih vremena do danas. Usp. Sv. IVAN ZLATOUSTI, *De sancta Pent. Hom.* 1,4; PG 50,548-549.

⁵ Nadahnuća se mogu crpiti iz: *2Kor* 13,13; *1Kor* 1,3; *2Sol* 3,5; *Rim* 15,13; *Ef* 6,23; *1Pt* 1,1-2.

⁶ Preuzimam razmišljanja iz dva temeljna djela koja pokušavam prereći u jedinstvenu cjelinu: F. RAINOLDI, *Psallite sapienter. Note storico-liturgiche e riflessioni pastorali sui canti della Messa e della Liturgia delle ore*, CLV – Edizioni Liturgiche, Roma 1999., 125-136; L. Deiss, *Visions of Liturgy and Music for a New Century*, Collegeville, Minnesota 1996., 161-171.

⁷ Usp. *Izl* 34,6; *Hoš* 2,21; *Jr* 31,1.

⁸ Usp. *Mt* 9,27 – dvojica slijepaca; *Mk* 10,47-48; *Mt* 20,31; *Lk* 18,39 – Bartimej; *Mt* 15,22 – Kanaanka.

⁹ Usp. *2Tim* 1,18; *Ef* 2,4; *1Pt* 2,10.

¹⁰ Usp. *Mt* 17,15; 15,24; 20,30-31; *Mk* 10,46-50.52; *Lk* 18,35-39.42-43 itd.

¹¹ Usp. *Itinerarium Egeriae* 24,5. Spis je nastao između 381. i 384. godine.

¹² Opširnije: P. De Cleck, »La prière universelle dans le liturgies latines anciennes«, Coll. Liturgiwissenschaftliche Quellen und Forschungen, Münster 1977., 282-295.

¹³ Usp. Pismo Grgura Ivanu iz Sirakuze – *Epistola* IX,2.

¹⁴ U spisu Cezarija Arletanskoga govori se o *Quirieleison*, ali ne i o mjestu u liturgiji na kojemu se nalazi. U *Reguli* sv. Benedikta, koja je iz istoga vremena, jutarnja i večernja molitva časoslova završavaju litanijama, a manji časovi s *Kyrie eleison*. To je pomalo neovisna časoslovna molitva.

¹⁵ U Njemačkoj je *Kyrie* bio tropiran pučkim tekstovima na narodnome jeziku ili je dodavan kao završni usklik pjesmama koje su zbog toga dobile ime *Leisen*. U sadašnjemu Misalu čitav *Kyrie* je upućen Kristu.

¹⁶ Poneki naglasak zaslužuje i praksa *naizmjeničnosti* s orguljama, što je vidljivo u djelima Frescobaldija, Fasola, Charpentiera, Couperina i dr. Takav je oblik zadržan do polovine 20. st.

¹⁷ Usp. o tome opširnije: F. Haberl, *Il Kyriale Romanum*, Pontificio Istituto di Musica sacra, Roma 1977.

¹⁸ Na primjer: a) *Kyrie* u *Litanijama svetih*; b) *Kyrie XVI. (In feriis per annum)*; c) *Kyrie XVIII. (In feriis Adventu set Quadragesimae)*; d) obrasci *Kyrie* u *Litanijama Blažene Djevice Marije*; d) tzv. *Galski Kyrie*, jedan od najjednostavnijih, ali možda i najljepših itd. Te diskretne molitve savršeno ispunjavaju svoju ulogu i danas ih se može rabiti.